

Издавач

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ ЗАВОД

Начелник БОРБЕ СТАНИН, пуковник

**РАТНА ПРОПШОСТ НАРОДА И НАРОДНОСТИ
ЈУГОСЛАВИЈЕ**

КЊИГА ДВЕСТА ЧЕТРЕСЕТ ПРВА

МОНОГРАФИЈЕ

ЈЕДИНИЦА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВШЕ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ОСМА

УРЕБИВАЧКИ ОДБОР

**РАХМИЈА КАДЕНИЕ, генерал-пуковник, председник, чланови:
АЛИ ШУКРИЈА, РИСТО ЦУНОВ, ДАКО ПУАЧ, генерал-пуков-
ник, ЖИКА СТОЈШИЋ, генерал-потпуковник, ФАБИЈАН ТРГО,
генерал-потпуковник, ВЕЉКО МИЛАДИНОВИЋ, генерал-потпу-
ковник, ЈОЦО ТАРАБИЋ, генерал-потпуковник, МЕТОДИЈЕ
КОТЕВСКИ, генерал-потпуковник, МИЛАН ДАЛЗЕВИЋ, генерал-
потпуковник, СВЕТОЗАР ОРО, генерал-мајор, АУГУСТ ВРТАР,
генерал-мајор, МИШО ЛЕКОВИЋ, пуковник, АХМЕТ БОНЛА-
ГИЋ, пуковник, ВИКТОР КУЧАН, пуковник, РАДОМИР ПЕТ-
КОВИЋ, пуковник — главни и одговорни уредник.**

Уредник

Пуковник ЕСАД ТИХИВ, проф.

рецензенти

**МИЛОШ ЗЕКИЊ, генерал-потпуковник,
Др. ЗДРАВКО АНТОНИЊ**

Редактор

МИШО КОВАЧЕВИЊ

РУДИ ПЕТОВАР — САВО ТРИКИЋ

**ШЕСТА ПРОЛЕТЕРСКА
ИСТОЧНО-БОСАНСКА
БРИГАДА**

БЕОГРАД 1982.

О ШЕСТОЈ ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДИ

Свака наша бригада има своју историју у којој је уткано нешто особено, по чему се она разликује од других и што јој даје печат распознавања. Шеста пролетерска је карактеристична по томе што се релативно дуго рађала, што у мукама. Можда је због тога била кадра да се пече на свакој муци и да све издржи. Издржљивост — „на страшну мјесту постојати“ — била је њена особина, што је за услове у којима је полагала испит за почасни назив пролетерске јединице било одлучујуће.

Шеста пролетерска бригада се родила у источној Босни, на стратешки важној раскрсници путева који воде на Јадранско море и дубину Балкана, у долину Мораве и Вардара, а одатле према Солуну и, даље, на исток. То је подручје богато сировинама значајним за вођење рата (жељезо, угаљ, со, дрво), које је у огромним количинама „гутала“ ратна машина окупатора. Најзад, то је вјековно гранично подручје царстава, свјетовних и духовних, преко кога су се ваљале најезде, кретали осветнички или казнени походи, иза којих ни трава дуго није ницала. Отуда економска заосталост и непросвијећеност, а на том темељу свакојаке предрасуде и предубјеђења, што је пржи^а кало^а свијест многих покољења од

давнина све до наших дана. Такво стање духова ј подржавали су, силом и варком, освајачи и др-
јмаћи изабљивачи, и стога није чудно што су де-
! [мократсге Идеје и напредна мисао тешко пушта-
ле коријен у то тврдо, запарложено тле. Оно је
било као поручено за дивљање разуларених шо-
винистичких страсти, које су у стравичној 1941.
години по својој чудовишности надмашиле све
што је у тим предјелима запамћено, а запамћено
је много свакојаког нечовјештва.

Није било лако на таквом тлу дићи заставу
устанка и позивати у оружану борбу у име брат-
ства народа, човјечности и правде. Па ипак, ко-
мунисти источне Босне су је дигли, и за неколико
недјеља је устаничка бујица, покренута комуни-
стима, разлијела окупаторска и усташка упо-
ришита на пространој територији. На њој је
требало учвршћивати прве освојене позиције ус-
танка — израђивати војску, заводити ред у
позadini и успостављати нову власт — да би се
са њих задобијале нове и ширио устанак, који би
привлачио у своју матицу све нове и нове борце
и добијао, у све већој мјери, карактер борбе
свих народа тог краја за слободу, равноправност
и бољу будућност.

Тада је у источној Босни започињала борба
која је била тежа него оружана борба про-
тив окупатора и његових усташких слугу — бор-
ба за душе. Наиме, чим су запуцале пушке у
источној Босни, јавиле су се у неким њеним кра-
јевима мање или веће групе, које су, такође,
кренуле у борбу против усташких злочинаца. На
њиховом челу су били угледнији сељаци, шума-
ри, бивши жандарми или подофицири краљев-
ске војске и слично. По правилу, те су групе биле
шовинистички настројене, склоне пљачки и на-
сиљу над муслиманским становништвом, без сми-
сла за ред и организацију. Као такве, биле
су, осим часних изузетака, сметња за развитак
устанка, а убрзо су постале и његов отворени
непријатељ.

Наиме, чим је устанак у источној Босни до-
нио прве плодове, јавили су се из Србије офици-
ри Драже Михаиловића који су изјављивали да
су догили у Босну да се боре. Није их било много
и примљени су с повјерењем, али се убрзо пока-
зало да га не заслужују. Сви су они, на челу с
Јездимиром Дангићем, жандармеријским мајо-
ром, дошли у Босну да устанку дају свој вели-
косрпски печат, у ствари да га угуше. Покушаји
комуниста да својом ширином и стрпљивошћу
изолују те класно-свјесне спроводнике тзв. из-
бјегличке владе у Лондону и њеног експонента у
земљи, Драже Михаиловића, од устаничке сељач-
ке масе у источној Босни, нису успјели. Привре-
мено су преовладале снаге прошлости, оно мрач-
но и назадно, себично и ружно. „Мртви су
држали живе” — у источној Босни се јавио нови
непријатељ НОП-а и устанка — четништво.

Четништво је било опасније од окупатора и
усташа из више разлога, од којих су два била
најјача. Прво, четници су у источној Босни у ав-
густовским данима 1941. године узели оружје у
руке и заједно с партизанима устали против ус-
ташког терора и геноцида. Због тога је било теш-
ко политички заосталијем свијету доказати да
се они, слиједећи тактику официра Драже Ми-
хаиловића, претварају у непријатеље устанка, у
најамнике окупатора. То је било утолико теже
јер је четничко вођство истицало да је такво њи-
хово понашање „само тактика”, само „варакање”
с фашистичким окупаторима, али да ће, кад дође
вријеме, они ударити на њих и показати да су
прави патриоти — итедјели су сваку кап српске
крви. Тврдили су да су они истински представ-
ници српског народа који је толико страдао, па
га сад треба мудро и без жртава довести до поб-
једе. Партизанима, међу којима има свакојаког
пробисвјета, није стало до слободе српског наро-
да, њих не боле народна страдања и невоље, они
желе да српску националну несрећу искористе и
освоје власт, а колико ће Србија још изгинути

није их брига. Оваква аргументација је изгледала многима увјерљива, а таква тактика лукава, чак мудра. Истина, њој су погодиле и друге околности, о којима ће доцније бити ријечи.

Друго, четничтво је од првог устаничког пуцања раширивало шовинистичку мржњу. То је била, првих дана устанка, спонтана реакција српског шовинизма на усташки геноцид: усташки кољачи у источној Босни били су махом муслиманске народности, па су њихове злочине плаћали недужни и беспомоћни по оним селима у која су упадали шовинистички расположени „српски осветници“. Узалуд су неки паметнији четници, по правилу сељаци, настојали да спасавају невинне, бар своје комишије; шовинизам тај отров вијековима таложен у људима, шикнуо је свом снагом.

Доцније, кад је четничко вођство отворено кренуло путем издаје, свјесно и систематско раширивање мржње је постало једно од начела његове политике. Борба за српску Босну и Херцеговину је значила истребљење Муслимана и Хрвата, чиме се започело смишљено и плански кад су четници, на основу споразума са италијанским окупатором, ушли у Фочу, Горажде и Чајниче.

Четнички злочини у горњем Подрињу отежали су и успорили процес проширивања базе устанка у источној Босни. Она је спочетка била изразито српска; тек појединци Муслимани, Хрвати Јевреји, ступају у партизанске одреде. Али, стање почиње да се мења већ у септембру 1941, када се у Романијском партизанском одреду ствара муслиманска чета, већином од сељака из околине Рогатице; она ће убрзо нарасти до батаљона од преко 200 бораца. Четнички злочини су зауставили тај процес и дали аргументе муслиманским реакционарима у борби против НОП-а. Требало је времена (и жртава) да се сељачке муслиманске масе увјере да су четници једно а партизани сасвим друго, и да је застава НОП-а застава свих патриота Босне и Херцеговине, без разлике, свих

оних који желе слободу и бољу будућност свим њеним народима.

За разумијевање ситуације у источној Босни у зиму 1941/42, неопходно је имати у виду политику фашистичких окупатора — најприје италијанских, а нешто доцније и њемачких — према Србима у тзв. Независној Држави Хрватској. Првих мјесеци окупације фашистички окупатори су дали својој марионети у Хрватској, Анти Павелићу, слободне руке да ту жалосну творевину направи „чисто хрватском“. Кад су геноцид и насилно католичење допринијели бржем и масовнијем дизању Срба на оружје, кад су фашистички окупатори видјели да је Павелић неспособан да сам угуши устанак и да они морају ангажовати своје трупе, кад је и Хитлеру постало јасно да на Истоку неће успјети „блицкриг“, него да ће рат бити дуготрајно рвање, које ће тражити огромне напоре, Павелићу је наређено да прекине с политиком геноцида.

Таква промјена политике према Србима у НДХ олакшала је посао српским петоколоницима у источној Босни. Штитајући повлачења наших снага и Врховног штаба из западне Србије, отуда су у источну Босну нагнuli српски петоколоници и започели бјесомучну кампању против НОП-а. Резултати су познати: почело је колебање и у партизанским одредима. Томе су доприносили и све тежи услови ратовања: зима, нередовна и недовољна исхрана, слаба одјећа и обућа, а над позадином су се надвili бијела и авет глади и опасност од њемачке силе, која је, трубили су петоколоници, уништила партизане у Србији и сад се спрема на источну Босну да сапре све што је под петокраком звијездом. Колебање у партизанским одредима прераста у деморализацију; капитулантски дух заплъускује и њих — из неких одреда прелазе у четнике најприје појединци, па и цијеле чете.

Долазак Врховног штаба с Првом пролетерском бригадом у источну Босну успорио је тај

процес, али само за кратко вријеме. Њемачка јануарска офанзива на источну Босну је принудила Врховни штаб да се повуче јужно од жељезничке пруге Сарајево — Вишеград. Ту је од дијелова Босне и Херцеговине, Црне Горе и Санџака об-разована слободна територија са сједиштем у Фочи. Сјеверно, пак, од те линије убрзано се "вриши" процес распадања партизанских одреда: Романијског, (на окупу су остале само двије његове чете — Гучевска и Гласиначка), „Звијезда", Озренског и Зеничког; Мајевички одред бива принуђен да, после погибје свог штаба у Вукосавцима, напусти терен и повуче се у Шековиће, гдје је остао на окупу и неокрњен једини партизански одред у источној Босни — Бирчански. Тако је од седам партизанских одреда, колико их је створено од јула 1941. до маја 1942, у којима је било око 7000 бораца, почетком маја 1942. остало на окупу: три ударна батаљона, Бирчански партизански одред, двије чете Романијског одреда, неколико мањих оружаних група: Семберије, Лопаре, Озрен (добојски), Хан Пијесак, Трново — у свему око 1200 бораца.

Послије савјетовања у Иванчићима, по наређењу Врховног штаба, Главни штаб партизанских одреда Босне и Херцеговине формира ударне батаљоне и омладинске чете. Те јединице нису биле везане за свој терен, него су, попут пролетерске бригаде дејствовале по наређењу Главног штаба. У њих су ушли одабрани, провјерени борци, њихово наоружање је било боље, дисциплина строжа, унутрашњи живот јединице организованији, политички и културни рад редован и систематски.

Можда је требало и раније стварати такве покретне јединице, али тиме улазимо у област нагађања. Међутим, остаје још неиспитана и неоцијењена чињеница: од дана избијања устанка до краја 1941. године створена је пространа ослобођена територија и релативно велика оружана снага НОП-а. Она је већ после ослобођења Рогатице (октобар 1941) мало ратовала. Била је на

положајима, држала под својом контролом главне цесте источне Босне, али ратовала није. У њој није било довољно политичког кадра који би борце политички уздизао; били су мање-више, препуштени сами себи, тачније утицају бројних околности које су слабиле морал јединица: неактивности, слабој исхрани и смјештају, роварењу недисциплинованих, па и шовинистички расположених људи, а после пада Ужица и отворених капитуланата. У свим одредима међутим, било је могуће стварати, бар, ударне чете које не би чучале на положају, него би одлазиле у акцију на непријатељску територију — вршиле диверзије, нападале мање посаде, уносиле немир у непосредној близини „фронта“, вршиле политичку пропаганду, па и мобилисале, на добровољној основи, борце за своје јединице. Можда је било потребно искуство из западне Србије, које је очигледно показало да држање фронта не може бити наша тактика, наш начин вођења рата уопште. Час и тамо гдје је утицај Партије био много јачи, фронтови су се брзо распали и, што је још тежа последица, све се пред непријатељем повлачило, час и цивили који су били познати као присталице НОП-а, а нико није остајао иза леђа непријатеља да би га узнемиравао бар диверзијама. Сви су брзо заборавили како се почело ратовати кад није било ни педља слободне територије. У сваком случају, то негативно искуство из западне Србије и формирање Прве пролетерске бригаде убрзало је стварање ударних батаљона у источној Босни.

Али, ако се и гласило с формирањем покретних јединица које у својој активности нису везане за одређени терен — по правилу у близини својих села — ипак су ударни батаљони створени довољно на вријеме да би одиграли своју улогу. Кад то тврдим, мислим на чињеницу да су они формирану у вријеме кад је у источној Босни већ наступила криза устанка. Она се испољавала, прије свега, у немоћи оружаних снага НОП-а да врше офанзивне акције. Оне су биле принуђене да се

бране, и то не само од окупатора и његових уста-
шких помагана него и од четника, дојучерашњих
савезника, привремених, несигурних, али ипак са-
везника. И више од тога, знатан број припадника
партизанских одреда у распадању прешао је у
четнике и окренуо на своје дојучерашње другове.

Сам настанак појединих ударних батаљона
свједочи како се развијала ситуација у источној
Босни тог прољећа. Колебања у партизанским
одредима већ је било кад је формиран Први бата-
љон. У њега су из појединих батаљона Романиј-
ког, Озренског, Зеничког и одреда „Звијезде“ ода-
бирани провјерени борци, с намјером да то буде
један од батаљона будуће Треће пролетерске бри-
гаде. Ток догађаја је омео остварење те замисли,
али је ипак довео до формирања једне бригаде.
Нашије, пролетерски батаљон Босанске крајине,
који је требало да уђе у састав Треће бригаде,
није стигао из Босанске крајине иако је отуда
био кренуо. Он је због измењене ситуације у сред-
њој Босни тамо задржан, а у јуну 1942. био је при-
сиљен да се под притиском јаким непријатељских
снага пребаци у Славонију, гдје је славно војевао
и најзад се вратио у Босанску крајину.

Други батаљон бригаде о којој је ријеч дошао
је из супротног краја Босне — са Мајевнице. Тамо
је дошло до отвореног оружаног сукоба између
партизана и четника. Ови су подмукло напали сје-
диште штаба Мајевичког партизанског одреда у
селу Вукосавци, убили команданта и комесара од-
реда и још неколико чланова штаба и активиста
НОП-а који су се тог дана нашли у штабу Одреда.
То је био први оружани сукоб између партизан-
ских и четничких јединица у источној Босни, чији
је иницијатор био четнички штаб на Мајевници.
Он се надао да ће погубија штаба партизанског
одреда довести до расула Одреда, чак да ће борци
селаца прећи на њихову страну.

Међутим, штабови партизанских батаљона и
чета, смјештени у мајевичким и подмајезичким
селима, брзо су реаговали: похитали су са својим

људством на Вукосавце, и ту се приметну бој који је трајао читав дан. Иако нису били разбијени, партизани су ријешили да се повуку са Мајевице у Шековиће. Тако се већина Мајевичког одреда, под командом Ратка Перића, повукла на југ, а једна мања група у Семберију. Из тог дијела одреда који је дошао у Шековиће формиран је Други босански ударни батаљон. У њему је било 225 бораца, провјерених у многим биткама, па и оној с четницима.

Трећи батаљон је настао у сасвим другачијој ситуацији, у периоду пучева у партизанским одредима у источној Босни. Пучеве су извршавали четнички агенти, који су претходно придобили за издају неке командире чета, чак и команданте батаљона, међу којима је било и новопримљених чланова КПЈ (Срето Ерић, командант Никшићког батаљона одреда „Звијезда“ и Голуб Мигровић, командир чете у Зеничком партизанском одреду. Малодушност и капитуланство су преправили читаве крајеве источне Босне. Пучеви су били израз расположења становништва које се уплашило од теškoћа ратовања, а није се више бојало усташког ножа и угарка. Па ипак, нису се уплашили сви. Било је у свим тим јединицама људи који су остали вјерни — неки су одмах напустили издајничке редове, а неки су се притајили и доцније пребјегли нама. Од таквих бораца је формиран Трећи босански ударни батаљон. У њему је било бораца из Озренског, Зеничког одреда „Звијезда“, а касније су у њега увриштене и двије чете Бирчанског одреда.

Тако је формирана Група ударних батаљона, у којој је било око 700 бораца, а међу њима 305 чланова и 180 кандидата КПЈ, те 197 чланова СКОЈ-а. Борци су сами ту формацију звали бригадом, што је по свим својим квалитетима и била. У њој је био цвијет партизанских одреда источне Босне, људи које ништа није могло поколебати — ни лишавања, ни свирепост непријатеља, чак ни издаја дојучерашњих ратних другова. Они су

били свјесни да су не само част и понос једног покрета, чију заставу држе високо упркос свему, него и материјални чувари пламена устанка, који ће они, из својих њедара, опет, и то убрзо распламтјети по читавој источној Босни. Неуспјеси и изгубљене битке неизбежни су у сваком, па и у нашем рату, али посљедња ријеч у њему биће наша, тврдо су вјеровали и ту вјеру потврђивали својим понашањем и у добру и у злу.

.

Прво крупно питање, које се у вријеме формирања Групе ударних батаљона поставило пред Главни штаб партизанских одреда Босне и Херцеговине, било је: шта с Групом, с том релативно већом јединицом, и то таквог састава? Остати у источној Босни или ићи преко ријеке Босне и тражити помоћ крајишких партизана? Послије дуготрајне расправе Покрајинског комитета и Главног штаба са штабом Групе и батаљонским руководиоцима је одлучено да Група, без обзира на тешку ситуацију, не прелази ријеку Босну, него да крене из зеничког краја на сјевер. Тако се Група крајем маја 1942. упутила у Шековиће, у Бирач, у коме се, и поред четничког притиска, одржао Бирчански партизански одред и слободна територија, невелика, али драгоцјена.

Та одлука је за устанак у источној Босни имала далекосежне посљедице. Он је у тим данима пролазио кроз озбиљну кризу, али чињеница да је у том крају могла остати макар и мања, али добро организована, покретна, на све спремна јединица, ослоњена на један партизански одред и на мале партизанске групе од Семберије и Озрена до Гласинца и Трнова, имала је огроман морално-политички значај. Група ударних батаљона, јављајући се час у једном, час у другом крају источне Босне, била је симбол неуништивости ИОП-а, непобједивости његових основних начела: слобо-

де и братства народа Југославије и боље будућности у сјутрашњој, равноправној њиховој заједници.

Покрајински комитет КПЈ и Главни штаб Босне и Херцеговине били су свјесни тога, као и велике одговорности, па су у својим политичким и војничким одлукама били опрезни, понекад и до те мјере да је могло изгледати и непотребно опрезни. Доносећи одлуке чували су се и револуционарне жустрине и осветничке мржње. Настојали су да, што је могуће трезвеније, процијене однос снага и да према њему дјелују. А он је у прољеће 1942. године био за НОП и његове оружане јединице крајње неповољан.

Кад се Група ударних батаљона нашла у Шековићима (крај маја 1942.) представљала је острвце у мору непријатељских снага: окупаторских, домобранских, усташких, четничких и муслиманске легије. Најопаснији непријатељи били су нам у том тренутку четници. Раније сам поменуо како их је било тешко у очима политички заосталог српског становништва раскринкати као издајнике. На то треба додати да су, благодарећи споразуму са тзв. НДХ, а уз благослов њемачког окупатора, одржавали за његов рачун „ред и мир” у српским селима, дакле тамо гдје је до четничке издаје била масовна база устанка и извор нових бораца и материјалног снабдијевања војних јединица. Четници су знали за све наше стазе и богазе, познавали присталице НОП-а, а у оним крајевима гдје је било партизана који су пребјегли у четнике знали су и наше канале, јавке и курире који су одржавали везу између одреда и градова. Стога смо ми тада највише пажње посвећивали четницима, а однос према њима, посебно према сељацима, био је веома изнијансиран. Још од почетка устанка Тито нас је упозоравао да правимо разлику између сељака четника и њихових официра. Први је то што јест због политичке заосталости, а други је класносвјесни непријатељ. Сад

смо се тих његових упозорења придржавали још досљедније и строжије.

Наиме, у устанку у источној Босни, сељаци су се у неким крајевима латили оружја под вођством неког свог угледног сељана; четници су у почетку устанка често сарађивали с партизанским одредима и остваривали, без икаквог писаног споразума, агсционо јединство. У тој сарадњи успостављене су разне везе — ратног другарства, пријатељства, узајамног поштовања због личних особина појединаца, без обзира био партизан или четник. Такви сељаци су постали командири чете или команданти батаљона и одржавали су везе са својим партизанским ратним друговима, чак и онда кад је четничко вођство ступило у службу окупатора. Такве четничке старјешине нису из разних разлога могле да напусте четничке редове, али никад нису постали непријатељи партизана. Због таквих људи у четничким редовима ми нисмо хтјели да се фронтимо против свих четничких јединица, него смо свој став одређивали према свакој јединици конкретно: знали смо с којом се морамо тући, с којом се може коегзистирати, а с којом, чак, поћи заједно у одређену акцију. (На примјер: у нападу на усташко упориште код Хан Пијеска, у јуну 1942, учествовали су четници Жеравичког батаљона, под командом Реље Васковића који је у тој акцији рањен).

Таква наша тактика — примјењивана, усталом, и према домобранима и муслиманској легији — није била одређена само процјеном тренутног односа снага него и дубљим поимањем суштинне историјске битке која се бије на нашем тлу, а коју је организовала и у којој предводи све патриоте наше земље КП Југославије. Вјеровали смо чврсто у побједу НОП-а, то јест побједу радног народа, и над иностраним освајачима и над издајничком буржоазијом, били смо свјесни да, водећи НОР, истовремено извршавамо социјалистичку револуцију, чије хуманистичке поруке нису за

нас биле звучна реторска фраза. Чували смо се да проливамо крв тамо гдје то није било неопходно, поготову крв наших радних људи, најчешће сељака, које је њихова економска и политичка заосталост одвела у непријатељске редове. Знали смо да ће сјутра, у ослобођеној земљи, бити потребни напори свију, а не само присталица НОП-а, да је дигну из рушевина и да је граде као заједнички дом срећнијих покољења. Увјереност у снагу народа, у његову побједу над свим непријатељима била је извор нашег оптимизма, ширине, стрпљења.

Благодарећи таквој политици и њој прилагођеној тактици, Група ударних батаљона је могла да опстане у Шековићима, да одоли разним притисцима, да, маневришући по непрегледним и непроходним шумама источне Босне, издржи разна лишавања и да, најзад, крене на Мајевицу, на сложен и опасан политички и војнички маневар, за који се руководство НОП-а одлучило још у мају 1942. пред поход из зеничког краја у Шековиће. Напуштајући план пребацивања преко ријеке Босне, оно је закључило да се будућа активност Групе ударних батаљона мора усмјерити на Мајевицу, Семберију и Посавину. Тамо гдје има људи за попуну наше Групе и стварање нових јединица, хране и другог за њихово одржавање, непријатељских упоришта гдје се можемо, борбом, снабдјети оружјем, муницијом и другом ратном опремом. Тако је требало савладати кризу устанка и поново га разгорјети по цијелој источној Босни, и сачувати тај стратешки важан крај за сјутрашње, можда крупне битке у НОР-у.

Кад смо доносили одлуку да не напуштамо источну Босну, ми смо се руководили мишљу да ће Група ударних батаљона у таквој ситуацији, при таквом односу снага, најбоље послужити циљевима НОП-а ако не дозволи да ју поменуте квислиншке јединице неометане чувају као позицију окупатора. Осим тога, Група је никла на том терену и њој ће бити лакше да се ту одржи као ције-

лина, да конкретније одређује своју тактику, да сачува и учврсти везе с нашим вјерним присталицама. И најзад, Група ће лакше него ма која јединица са стране у повољној ситуацији, а ми никад нисмо посумњали да ће она наступити, повратити изгубљене позиције и са њих задобити нове. Према томе, Шековићи су били само предах, а одлазак на Мајевцу (средина септембра 1942) почетак извршења те у мају донесене одлуке. О њој је био обавијештен и Врховни штаб, који се сагласио са одлуком да Група остане у источној Босни што дуже може. Његовим наређењем Група је проглашена Шестом источно-босанском ударном бригадом.

По доласку на Мајевцу штаб Бригаде је дошао до закључка да она сама неће моћи да изврши обрачун с мајевичким четницима. Иако су извјештаји о омражености четника у народу због терора и пљачке били тачни, иако је владао раздор у њиховом вођству, између официра Драже Михаиловића и команданата мјештана, ипак су официри имали још толико утицаја да су могли кренути у напад на Бригаду већину четничког људства. Штаб није прихватио борбу, већ је донио одлуку да се два њена батаљона пребаце у Срем, а да један остане на терену Мајевце и Семберије. То је био Други батаљон, у коме су били борци из тих крајева, дакле, могли су сигурније маневрисати и лакше одржавати везе с нашим присталицама.

Веза између сремских и мајевичких партизана постојала је од почетка устанка и није прекинута ни онда кад је Мајевички партизански одред морао напустити Мајевцу. Али је веза која се сада успостављала била другачијег карактера и имала је несразмјерно већи политички и војнички значај. Наиме, прешавши у Срем, штаб Шесте бригаде је брзо успоставио везу са руководством НОП-а за Срем. Тренутак је за обје стране био важан. За једну: шта учинити да би значајан војни потенцијал Срема дошао до изражаја и у зиму, која је

била на прагу, када на голој сремској равници није било услова за веће војне операције; а за другу: како се вратити на Мајевицу и започети неопходни обрачун с четницима, као почетак шишег војног и политичког подухвата у источној Босни. И брзо је нађено рјешење. Сремски партизански одред и батаљони Шесте бригаде требало је да пређу у Босну и да одмах нападну четнике, растјерају њихове штабове и претворе Мајевицу у веома важну позицију НОП-а, за што су постојали потребни услови: расположење народа, довољни људски и материјални извори за вођење рата.

Читалац ће из ове књиге дознати да је и како је то извршено. Додао бих томе само кратак коментар. Прелазак сремских партизана у источну Босну рјечит је израз револуционарног стваралаштва у времену кад је требало дјеловати смјело, не робујући шаблону, не чекајући наређење одозго, не бојећи се одговорности за донесену одлуку. Благодаречи томе, за свега мјесец дана, измијењена је из темеља војно-политичка ситуација на стратешки важном сектору НОР-а, што ће доцније још више доћи до изражаја.

Покрајински комитет и Главни штаб Босне и Херцеговине донијели су у мају одлуку да Шеста бригада (тада још Група ударних батаљона) остане у источној Босни и да се из зеничког краја помјери на сјевер — Мајевици, Семберији и Посавини. Требало је да Бригада на том простору кроз акције привуче нове борце, да се обрачуна с мајевичким четницима и створи услове за оживљавање устанка у источној Босни. То је био ризикан корак, али другог излаза није било ако су се жељеле бранити посљедње позиције стечене у устанку. То је значило искористити какву-такву, али ипак шансу да се ангажовањем једине организоване покретне војне јединице у источној Босни започне битка и поврате позиције изгубљене у вријеме кризе устанка.

Кад је Шеста бригада дошла на Мајевицу показало се да она сама не може ни започети по-

стављени задатак. Тада је одлучено да пређе у Срем и да затражи помоћ сремских партизана, коју су им они братски пружили. Заједно су преишли у Босну и започели извршавање поменутог задатка, а тиме, управо зато што су учествовали и сремски партизани, и нешто више.

Наиме, послје битке код Малешеваца, у којој је сломљена кичма четништву у источној Босни, отворила се нова перспектива не само за развитац устанка у источној Босни него и у Војводини. Побједом над мајевичким четницима створени су услови за развијање новог и значајног оперативног подручја НОР-а. Срем се са својим великим борбеним потенцијалом чврсто повезао са источном Босном, и из њега, од тих новембарских дана 1942. до 1944, тече у источну Босну непрекидно ријека нових бораца; на том простору се формирају војвођанске бригаде и дивизије. Благодареди томе, као и јачању и активностима источнобосанских јединица, оперативно подручје се ширило према југу. Источна Босна је постала значајно поприште НОР-а, што се потврдило у још већој мјери у љето и, посебно, у јесен 1943. године.

Од тих новембарских дана 1942. године никаква сила више није могла помјерити партизанске снаге из источне Босне. Оне су дочекале бригаде Главне оперативне групе Врховног штаба, кад су се послје пробоја на Сутјесци појавиле у источној Босни. С једном од њих, Првом пролетерском, Прва војвођанска је ослободила Власеницу и учествовала у ослобођењу Зворника.

Године 1944. Србија је постала важно војно и још важније политичко поприште. О њему су почели да воде појачану бригу и савезници и њемачки окупатори. Врховни штаб НОВ и ПОЈ је оцијенио да је наступио тренутак за покрет наших јединица у Србију, да би помогле тамошњим нашим снагама у борби против кољача Драже Михаиловића и њемачких окупатора, а за коначно ослобођење Србије. Пут тих јединица је водио

преко источне Босне, и тада се показало шта је за успјех тих операција значило присуство јединица с тог терена, које су знале вјешто маневрисати пред надмоћним непријатељем.

Све источнобосанске бригаде — почев од Педнаесте мајевичке, формиране још у прољеће 1943, до них најмлађих, које су кварили у непрекидним биткама у источној Босни у 1944. години, биле су, да тако кажем, крвно везане за Шесту бригаду. Она је била матична, кадровска бригада свих бригада које је дала источна Босна, а било их је осам; свакој од њих Шеста је дала неопходан кадар, који је у млађу јединицу преносио искуство и дух прве и једине пролетерске бригаде из источне Босне. Кад је у Дравограду, на крају борбеног пута Шесте бригаде, извршена смотра, у њој је било свега осам бораца који су били у строју на оној пољани крај Шековића, где је она, 2. августа 1942 свечано проглашена.

Аутори ове књиге, генерали Руди Петовар и Саво Трикић, обавили су свој обиман и одговоран посао врло савјесно. Њихова књига је увјерљиво свједочење о једној бригади наше Армије, која је у особеним условима војевала и часно извршила свој друг према народу из кога је никла и за чију се слободу и бољу будућност борила. То је најбољи одговор неким површним оцјенама које су о истој бригади давали неки претензионзи људи. Истовремено, аутори су се тиме одужили успомени својих бораца, с којима су дијелили добро и зло у годинама ослободилачког рата и социјалистичке револуције.

На дугачком борбеном путу Шесте пролетерске бригаде, од Шековића, преко Мајевце и Семберје, Срема и Посавине, Романије и Зеленгоре, Црне Горе и Србије, Славоније и Подравине, кроз Словенију све до Дравограда, остајали су гробови њених бораца. Од 6239 бораца, колико их је припадало Бригади од маја 1942. до маја 1945, погинуло је 2243 бораца. То су махом били младићи

*од 18—22 године, чији се живот свирепо прије-
времено и насилно прекинуо. Погинули су у рату
који се, по ријечима пјесника А. Твардовскога,
„није водио ради ратничке славе, него ради жи-
вота на земљи“.*

Јун, 1982.